

KAKO SMO PRED DVAJSETIMI LETI RAZISKOVALI LJUDSKO IZROČILO

RAZISKOVALNI TABORIV ŠALEŠKI DOLINI IN OKOLICI

MILE TRAMPUŠ

Raziskovalni tabori v Šaleški dolini in okolici so bili in so še vedno namenjeni srednješolcem, ki želijo aktivno preživeti del svojih počitnic. Pred leti so trajali en teden, bili so zelo dobro organizirani in uspešni, dijaki pa so raziskovali v različnih skupinah. Njihov organizator je bil najprej Kulturni center Ivan Napotnik iz Velenja, kasneje pa podjetje Erico.

K sodelovanju so me povabili že davnega leta 1991, da bi pomagal pri raziskovanju ljudske glasbe in plesa. Začeli smo na Paškem Kozjaku, kasneje pa smo iskali izročilo v celotni okolici Šaleške doline (Škale, Bele Vode, Šmartno ob Paki, Šentilj, Vinska

Gora, Plešivec in mesto Velenje). V začetku sem raziskovalno skupino vodil sam, kasneje se mi je pridružila še žena Neva in nazadnje dr. Urša Šivic.

Takratna tehnika je bila sicer dokaj skromna, saj smo s seboj nosili fotoaparater in diktafon, včasih pa se nam je priključil snemalec lokalne televizije. Navadno smo raziskovali vsako območje dvakrat, zbranih pa je bilo precej zapisov, ki pričajo o življenju ljudi na tem območju. Že na začetku smo ugotovili, da so etnologi to območje (sedanja Savinjsko-šaleška regija) glede raziskovanj zanemarjali in da smo se z iskanjem gradiva začeli ukvarjati mnogo let prepozno. A s to mislijo se verjetno srečuje vsak, ki brska po preteklosti in bi si želel od ljudi izvedeti, kakšno je bilo nekdanje življenje. Mnogi so ob prenovi bivalnih prostorov uničili stara oblačila in druge predmete, ki bi pričali o nekdanjem življenju, o njem pa so nam pripovedovali stari ljudje, katerih spomin ni vedno zanesljiv.

Z vseh taborov se je nabralo več kot petdeset 90-minutnih avdio kaset, samo s Kozjaka šest, zato sem se v tem prispevku, ki želi zgolj opozoriti na ta raziskovanja, omejil na nekatere zanimivosti s Paškega Kozjaka.

Tedaj so bili v skupini poleg mene še dijaki Mateja Matijević, Andreja Ostruh, Joži Šalej in Matej Trampuš; dijaki popolnoma brez raziskovalnih izkušenj, jaz pa tudi začetnik. Bil je lep poletni večer, ko smo se prvič podali na nam neznan teren. In kaj zdaj? Ko smo hodili po dolgem grebenu Kozjaka, ki ima okoli 1000 m nadmorske višine, smo nenadoma v daljavi zaslišali

KOZJEŠKA HIMNA

Igral in pel Stanko Cvikel, 17. 8. 1991.
Notni zapis: Mile Trampuš.

♩ = 126

1 2 3 4 5 6

7 8 9 10 11 12 13 14

15 16 17 18 19 20 21 22 Fine 23

24 25 26 27 28 29 30 31

32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43

1., 3. 2. D.S. 4. D.S. al Fine

zdra - vija - mo vas fant - je fant - tje s, Ko - zja - ka, ve - se - le smo na - ra - ve ve - se - le - ga sr - ca, ve - se - le smo za - ra - ve vese - le - ga sr - ca. Ve - se - lo si za pojno za - vri - skaj - mo na glas.

Poenostavljen notni zapis Kozješke himne.

KOZJEŠKA HIMNA

Igral Ivan Verboten, p. d. Habe, 18. 8. 1991.
Notni zapis: Mile Trampuš.

The musical score is written on a single treble clef staff in 2/4 time with a tempo marking of $\text{♩} = 126$. The key signature has one flat (B-flat). The score consists of 44 measures. It begins with a repeat sign and a first ending bracket (measures 17-18). A second ending bracket (measures 19-20) is marked with a '2.' and a repeat sign. The score includes several 'V' ornaments (trills) and various rhythmic patterns. The final section (measures 39-44) includes first and second endings, with the second ending marked 'D.S. al Fine' and the final measure marked 'Fine'.

Poenostavljen notni zapis Habetove viže.

glas harmonike. Ugotovili smo, da smo na pravi poti. Ko smo se približali hiši, od koder se je slišala glasba, smo videli, da so domačini pravkar končali »ulivanje plate«. Prav prijazno so nas sprejeli, nam zapeli nekaj pesmi in marsikaj povedali. In tako se je začelo. Harmonikar Stanko Cvikl, doma iz Dobrne, sedaj pa živi v Velenju in ima ženo s Kozjaka, nam je zaigral nekaj viž, med njimi tudi priljubljeno *Kozješko himno*, ki jo je sam uglasbil in spesnil.

Ko smo tako križarili po kozjaških bregovih, smo naleteli na harmonikarja Ivana Verbotna, ki so mu pravili Habe. Bil je neverjeten muzikant, ki je sicer rad nekoliko globlje pogledal v

kozarec, a je odlično igral znane viže in ustvarjal nove. Zaigral nam jih je mnogo, zlasti Slakove in Henčkove. Najraje je igral svojo melodijo, ki jo je imenoval »Pod Globoko«, ampak podobnih viž z istim imenom je imel cel kup, ker je na Kozjaku dosti globočin. Tretji dan smo se podali v Strmec. Tam je bil doma Bernard Pušnik, ki je nekoč učil plese pri folklorni skupini v Dobrni. Našli smo ga vrh strmega pobočja, ko je grabil seno. Nič kaj prijazno nas ni sprejel, ampak ko smo ga vprašali, ali ima še kakšne grablje, se mu je obraz razvedril. Naša raziskovalna ekipa je kar hitro pograbila obširni travnik in se sem pogosto vračala. Pri Bernardu oziroma po domače pri Reberniku smo posneli mnogo pesmi,

Bernard Pušnik

ki so jih zapele žene s Kozjaka. Plesov pa nam Bernard kar ni hotel pokazati. Zaplesali so nam jih pri Kačniku.

Četrty dogodek, ki je vreden omembe, je bila ohcet pri družini Klinc. V tej hiši so tedaj še vedno uporabljali črno kuhinjo, vendar lastnik snemalcu Milanu ni dovolil, da bi jo posnel, ker se je lastniku zdelo, da je črna kuhinja sramotna. Zanimivo nam je bilo, da so zaradi ohceti prebelili hišo, vendar ne cele, temveč le dve steni, ki sta se videli s ceste. Cela ohcet je potekala tako, kot je bilo to tedaj v navadi. Domači fantje so popoldne pripravili šrango. Srečali smo se tudi z oglarji, domačini, ki niso bili povabljeni na ohcet, a so nanjo vseeno prišli, zapeli *Zaslišal, zaslišal sem ptičico pet* in zaplesali. V veži pred svatovsko sobo so jih tudi pogostili.

O vsem, kar se je na njej dogajalo, tu ne želim pisati, bi pa rad omenil, da sedaj, po dvajsetih letih takšnih ohceti ni več. Tudi črna kuhinja, ki so se je tedaj sramovali, ker naj bi bila znak

zaostalosti, ostaja le muzejska zanimivost. Živimo v času, v katerem pač živimo, pri tem pa mnogi pozabljajo na preteklost, brez katere ni prihodnosti.

Na terenu nas je presenečala izredna prijaznost domačinov, ki so nam peli in opisovali šege, čeprav smo jih mnogokrat motili pri hišnih opravilih. Ljudske pesmi so peli tudi mladi in celo otroci, kar je danes precej večja redkost.

Pri mnogih hišah so imeli godca, navadno harmonikarja, včasih jih je bilo celo več v eni. Redki pa so bili klarinetisti in baritonisti. Pri vseh je bilo že tedaj mogoče občutiti močan vpliv narodno-zabavne glasbe. Od starejših viž so igrali marše, polke in valčke, ki so nastali v 1. polovici 20. stoletja ali prej, na ohceti pa tudi štajer, cvajšrit, zibnšrit, pojštrtanc, kvadriljo, rašplo in ples z metlo. Videli smo ljudi, ki so zaplesali štajer, kojtr šivat, cvajšrit, zibnšrit. Posebno zanimiv nam je bil ples nebeška luč, ki sta ga zvečer zaplesali družici z okrašeno smrečico, na kateri je bilo toliko svečk, kot je imela nevesta let.

Na terenskih iskanjih smo ugotovili, da bi bil za takšno raziskovanje potreben predčasen dogovor in obisk v večernih urah ali ob nedeljah, kar smo pozneje upoštevali. S taborov pa je vsaj meni ostal grenak priokus, saj sem se pogosto spraševal, zakaj tega nismo počeli vsaj dvajset let prej.

Danes nekaj možnosti za raziskovanje glasbenega izročila in plesnih navad pretekle dobe sicer ponujajo videokasete, ki so jih posneli domačini predvsem na svatbah, kjer se je izročilo starejšega izvora mešalo s tedaj modnimi stvarmi. A te še zdaleč ne povedo vsega tistega, kar pomnijo ljudje. Spomini ostajajo, mi pa se sprašujemo, kaj izgubljam, če zanemarjamo teren. Menim, da zanj nikoli ni prepozno. Povsem prepozno ni bilo pred dvajsetimi leti in prepozno ni niti danes. Izkušnja je kadar koli koristna, le izsledki so drugačni.

Na sliki Marija Špegel in sin Janko plešeta štajeriš.